

Líbav, časť západnej strany kremnického námestia, pohľad zo zadnej strany, 1913

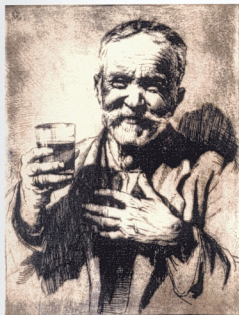
ISSN 1336-8133

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva občianske združenie SOS Kremnica

ročník 5, číslo 1
január 2006, Kremnica
100 Sk

Na zdravie! Všetko najlepšie do roku 2006!
Prosit! Alles Gute im Neuen Jahr 2006!

Gejza Angyal, Pijan (Der Boffer), pol. 20. stor.

rumaj

malý nezbedný kriklúš, ktorý túži vedieť o dejinách Kremnice viac a viac
kleiner ausglassener, unbequemer Krakeeler, der Sehnsucht nach der Kremnitzer Geschichte hat

115. výročie kremnického múzea

Pamätihodné predmety sa zbierali v Kremnici už pred vznikom múzejnej inštitúcie. V roku 1767 sa začal v meste viesť register tzv. klenotov. Tieto predmety sa stali základom mestského múzea. V roku 1890 začal historik Pavol Kráľko samostatne evidovať pri mestskom archíve predmety múzejného charakteru, čím založil v Kremnici múzeum. K osamostatneniu múzea a presídleniu do terajšej budovy došlo v roku 1955. V roku 1976 sa múzeum stalo Národným múzeom a medaili, ktoré riadi od roku 1994 Národná banka Slovenska.

Otto Hellenstein (riaditeľ múzea v rokoch 1955 – 1967), Mestský hrad v Kremnici, 1931:

Úvodné slovo

V januári 2005 vydalo naše združenie atraktívne obrázkové číslo Kremnického rumaja. Keďže bolo veľmi úspešné, rozhodli sme sa opäť Vám predstaviť niekoľko zaujímavých plnofarebných pohľadov na toto mesto. Obrazy, kresby, fotografie a pohľadnice sú kombinované s desiatimi vybranými opismi Kremnice od konca 17. do konca 19. storočia. Tieto pozoruhodné diela majú memoárový, cestopisný, zemepisný, geologický a historický ráz. Ide o dôležité historické dokumenty, i keď niektoré informácie v nich uvádzané majú dobový charakter, a preto ich treba brať s rezervou. Opisy publikujeme v jazyku, v ktorom boli napísané, i v preklade do slovenčiny.

Obrázky a texty vybral a opisy preložil Daniel Kianička. V prípade cestopisu Eduarda Browna bol použitý už publikovaný preklad Anny Škorupovej, v prípade Denníka princa Leopolda preklad Jána Jancsyho a Jozefa Vozára. Výber z Pamäti Jána Kollára a výpisok z Národných novín z roku 1880 urobila Janka Kolláriková. Autormi fotografií sú Ivan Čillík, Filip Lašut a D. Kianička. Kremnickému múzeu ďakujeme za možnosť použitia fotografií jeho zbierkových predmetov.

šéfredaktor

Einleitung

Im Jänner 2005 hat unsere geschichtliche Gesellschaft SOS Kremnica eine attraktive Bildnummer der Zeitschrift Kremnický rumaj herausgegeben. Weil sie sehr erfolgreich war, haben wir wieder ein paar Farbansichten dieser Stadt entschieden, ihnen zu vorstellen. Bilder, Zeichnungen, Fotos und Ansichtskarten sind mit achten ausgewählten Beschreibungen von Kremnitz vom Ende des 17. bis Ende des 19. Jahrhunderts kombiniert. Diese beachtenswerten Werke sind von dem Memoiren-, Reise-, geographischen, geologischen und geschichtlichen Charakter. Es geht um die wichtige geschichtliche Dokumente, obgleich irgendeine angeführte Angaben das überständige Charakter haben. Darum muss man es in Betracht ziehen. Die Beschreibungen publizieren wir in der ursprünglichen Sprache und auch in der slowakischen Übersetzung.

Bilder und Texte hat Daniel Kianička ausgewählt. Er hat auch die Beschreibungen übersetzt. Im Falle der Reisebeschreibung von Edward Brown wurde die schon publizierte Übersetzung von Anna Škorupová benützt. Im Falle des Prinz Leopold's Tagebuchs war das die Übersetzung von Ján Jancsy und Jozef Vozár. Eine Auswahl aus Memoiren von Ján Kollár und ein Auszug aus Národné noviny aus dem Jahre 1880 hat Janka Kolláriková gemacht. Fotos haben Ivan Čillík, Filip Lašut und D. Kianička gefertigt. Wir bedanken bei dem Kremnitzzer Museum für die Möglichkeit Fotos von seiner Sammlung zu verwenden.

Chefredakteur

stretnutie SS Štefana Kráľovského a Jozefa Vozára v Kremnici, 1931
Kremnické hlavné námestie, dnes Štefánikovo, na pozadí: kostol Štefana Kráľovského
pohľadnica so začiatku 20. storočia

Dolná ulica

stará stredoveká sídelná štvrť Kremnice

Foto z prelomu 19. a 20. storočia, v popredí je Dolná ulica

Strelecký terč Jozefa Retzbacha zo strelieb, ktoré usporiadal kremnický strelecký spolok 30. augusta 1863, na terči s názvom „Remeselný poriadok“ je vyobrazená Dolná ulica s kostolom sv. Alžbety

Dolná ulica na pohľadnici a fotografiách z prelomu 19. a 20. storočia

Z cestopisu anglického lekára Eduarda Browna (1685)

V roku 1668 za s povolenia anglickej Kráľovskej učenej spoločnosti vydal na štrajdni cestu do Európy mladý lekár Eduard Brown. Počas cesty skímal najmä banku a mineralogickú problematiku. Stredoslovenská banková oblasť navštívil pravdepodobne v roku 1671, prípadne v roku 1669 alebo 1672. Prvá časť jeho cestopisu vyšla v roku 1673, druhá v roku 1677. Celý cestopis vyšiel v Londýne v roku 1685 (na Slovensku vyšiel sčasti aj s prekladom v roku 1980). Brown v ňom popísal i návštevu Kremnice.

A journey from Komara or Gomera to the Mine-Towns in Hungary and from thence to Vienna

Cesta z Komárna do banských miest v Uhorsku a odtiaľ do Viedne

March the thirtieth, I travelled from Schemnitz by Glass-Hitten, and Apfelsdorff, where there is a House of the Arch-Bishop of Preburg; and afterwards passed the River Gran and came in between the Hills; where in one place they have thrown up the Earth, and made a work from one ridge of the Hills to the other, to defend the Country; and hinder the Turkish Excursions towards Chrennitz: Afterwards we proceeded by that Golden River and yellow Stream which washes all the Ore above till we came to the Town.

Chrennitz is a small Town, but hath large Suburbs, and lies high St. Johns Church at some distance from it, is thought to stand upon the highest ground in Hungary. This is the oldest Mine-Town, and the richest in Gold of all the seven in these parts, which are these, Schemnitz, Chrennitz, Newsol, Koenigsberg, Bochartz, Libeten and Tils.

They have worked in the Gold-Mine at Chrennitz nine hundred and fifty years; the Mine is about nine or ten English miles in length, and there is one Cuniculus or Horizontal passage which is eight hundred fathoms long, called the Erbstal. The depth of it is above one hundred and seventy fathoms;...

Matthias Dollinger the chief Officer at Chrennitz for the Mine-work, hath also lately invented a Mill to pound the Ore finer than it was before; and by this invention hath obtained a considerable quantity of Gold out of that Ore which otherwise would have yielded none; in his House I saw many sorts of Minerals, and was very kindly entertained by him; and when I was at the bottom of the Gold-Mine he sent me down a present of excellent Wine to drink the Empress's health...
Altermans Fore-stall, a Cuniculus five hundred fathoms long, was burned in the year 1642, by the carelessness of a boy wiping the snuff of a Lamp upon the wood; and fifty men smothered in it; they were all taken out except one, who was afterwards found to be dissolved by the sharp waters of the Mine, nothing escaping either of flesh or bones, but only some of his cloths...
After some few days having seen the most remarkable curiosities of Chrennitz, I went to Newsol.

Tridsiatého marca som odcestoval z Banský Štávnice cez Sklené Teplice a Horné Opatovce, kde je dom bratislavského arcibiskupa. (1) Keď som prešiel cez Hron, ocitol som sa medzi horami. Na jednom mieste vybuchol od jedného vrchu po druhý zosun náhly, ktoré mali čelínaj kraj a zabránil tureckým vpádom do Kremnice. Potom sme pokračovali v ceste pozdĺž zlatej rieky a žltého potoka, v ktorom hore v baniach vymývajú všetku ruda, až sme napokon prišli do mesta.

Kremnica je malé mesto, má však veľké predmestie a je vysoko položená. Kostol sv. Jána obďaleč mesta je vraj najvyššie položený v celom Uhorsku. Je najstarším banským mestom (2) a je najbohatším na zlato spomedzi siedmich banských miest v tejto oblasti; sú to Banská Štiavnica, Kremnica, Banská Bystrica, Nová Baňa, Pukanec, Čubětová a Banská Belá.

V kremnických zlatých baniach sa pracuje už deväťsto päťdesiat rokov; baňa je asi deväť alebo desať anglických míľ dlhá a je v nej cuniculus alebo horizontálna chodba, ktorá nemusí siahať, a nazývajú ju Erbstolln (t. j. dedičná štola). Je v hĺbke okolo stosedemdesiat siah...
Matěj Dollinger, hlavný úradník kremnických baní, vynálezil nedávno mlyn, ktorý rudy jemnejšie než dovtedy, a tým vynálezom získal značné množstvo zlata z horniny, z ktorej by inakšie nič nevychádzalo. V jeho dome som videl mnoho druhov nerastov. Veľmi mielo ma prijal, a keď som bol na dne zlatej bane, poslal mi doľu do dnu vynikajúce víno, ktoré som mal vybrať si sňasť som a odvieť...

Roku 1642 vznikol požiar v Altermannovej prednej šachte, dlhý päťsto siah, nedobrosťou chlapca, ktorý čísiť kôš svojej lampy drevom. Zhorelo v nej päťdesiat mužov. Všetkých vymyli hore okrem jedného, o ktorom neskr žiadli, že ho nozoblahé horové vody zaslúžili a nestalo nič z jeho tela, ani z kostí - našli iba kusy šiat...
Po niekoľkých dňoch, keď som si pozrel vletky pozoruhodnosti Kremnice, odcestoval som do Banský Bystrice.

1) V Bratislave nesídlil arcibiskup, ale preložit.

2) Ide o starý prekonaný názor, podľa ktorého vznikla Kremnica v roku 770.

Opis budov patriciach kráľovskej komore v Kremnici (1742)

V roku 1742 začal v Kremnici púť gvardijn Benedikt Mayerl tzv. kremnických františkánsku kroniku (Historia cremniciensis conventus). Ide o veľmi zaujímavý rukopis, uložený na r.-k. farnosti v Kremnici, ktorý podáva nielen dejiny františkánov, ale aj samotného mesta. V jeho prvej kapitole, paragrafe 4 sa opisujú jednotlivé budovy patríace v Kremnici kráľovskej komore.

De vetustate Cameræ Cremniciensis, et ejus apertinentibus officiis, ac officialibus

O dejinách kremnických komory a jej príslušných úradov, ako i úradníkov

...Domus (Cameræ) est, versus portam Superiorem in coram secedens; edificio est ampla, quodque inclyto Nomini haud male respondeat. Frons domus Orientem simul et Meridiem obtinet. Gemina adurgit conformatione, quarum inferior fornicibus substructa est ad metallicos usus destinatis: Superior in conclavia abit, habitatu per opportuna, que Perceptores, seu Questores Cameræ continuus anais incolant. Quod intra Prætorium est Spatiū, in arenam procurrit amplius; hanc monetaria officina a Sinistris claudit, pluribus definitio

Komorský dom sa nachádza v rohu námestia, vysunutý smerom k Hornej bráne. Je to rozsiahla budova, zodpovedajúca svojmu slávnemu menu. Prietle dom hľadi smerom na východ a zároveň smerom na juh. Nad prístavnicou, dvíha sa poschodie. Spodná časť je zaklenutá na banícky spôsob, vo vrchnej sú izby vhodné na bývanie, ktoré obývajú neprerušité po dlhé roky účtovníci komory. Upredivo vo vnútri budovy komorského dvora je priestor prechádzajúci do rozsiahleho dvora, ktorý je z fava uzavretý minciarskymi

Dolná ulica na fotografii z prelomu 19. a 20. storočia

Viktor Hermély, Dolná ulica, cca pol. 20. stor.

[illegible]

9

Topografický opis Kremnice z roku 1856

V roku 1856 publikoval v nemeckom Darmstadte János Hunfalvy zemepisno-historickú prácu Magyarország és Erdély eredeti képekben (Uhorskó a Sedmohradská v pôvodných obrázkoch). Na dvoch stranách je v nej podaný i opis Kremnice. Súčasťou po maďarsky písaného textu je aj celostránková veduta mesta od Ludwiga Rohbocka. Ide o zrámy poľný na mesto, ktorý býva často preberaný a používaný aj v inej literatúre.

Kőrménzbánya

Kőrménzbánya magas, erdős hegység közötti völgyben emelkedik és oldalán terül el. Nyugatra a kápolnával ékesített Kalváriahegy emelkedik, melynek északkeleti oldalán elhagyott s beszakadt régi bányák vannak; északra a Revolta hegy van, melynek lábán a 11 József által 1764-ben tett látogatás emléktáblája állított költőháza négy hársfa árnyékában van; Kalvária és Revolta hegyek között északnak kanyarodó, Sturcz névű völgyben számos bányatelep és műhely van; a Revolta keleti oldalán a kőrménzi völgy húzódik el, melyet a Turácsa völgyszárá a hegyvergyen felett Perk faluán át vezetett víz a kőrménzi csermelytelé egysejtes áttét; a kőrménzi völgy bal oldalán a Dömsten és blaufruzi hegység (Stoss) emelkedik; a blaufruzi és úgynevezett Stossotok közti az érdekes völgyi völgy húzódik el északkeletre, a rétek fölött kopár és sziklás hegygerince emelkedik. Dél felé a kanyarodó kőrménzi völgy két oldalán más hosszúságú és kúpú, erős hegyekkel meredek fél, melyek között a jobb oldalon az Ördöghegy, a bal oldalon az Osztrabura vagyis csúcsos hegy tűnik fel. Szép látás eke a város északkeleti oldalán emelkedő Revolta tetőfelé, de még messzebbre látni a Stoss-erőssé fölötti sziklatetőkről, homorú a Garam völgye egyes részein az erős hegy előtérben szürkülettel sziklás vármádsákkal egytt s a Selmeczbánya mellet emelkedő Szénás is kivehető. Kőrménzbánya a Revolta dől tővé, az ennek keleti és nyugati oldalán s a Kalvária és Stoss hegyek között elnyúló völgyekben terül el. A belváros északkeleti oldalán, a keleti hegyek egy alsó részük fölött a kénés falak és torony kapukkal megerősített vár van, bel kölsége eredeti gót építészék kevés nyomaik mutat, belét ösdopok által két hajlós oszton, szép boltozati és régi festvényekkel ékesített templomtól találunk, melybes a nyári bányák alatt minden harmadik helyben, a villi bányák alatt pedig egyszer sem tarthatott ilyen tisztelet. A templom falába több sírkő van illeszkve. Először újabb időben egy hatalmas domb s egy karzatú órányom építettek. A templom mellett a várának mértetőn több ház van, melyeknek falai igen vastagok.

Kremnica

Kremnica fekszik a völgy alján parve medzi vysokými horami a rozprestiera sa na ich úbočí. Na západ od nej je nádherný kalváriový vrch s kaplnkou, ktorý prechádza na severovýchodnej strane do prepadiska so stárňami baňami. Na severe je vrch Revolta, kde je kamenná tabuľa na pamiatku návštevy Jozefa II. v roku 1764, ktorá stojí v dno týchto líp. Medzi Kalváriou a Revolťou je smerom na sever prepadisko, zvané Sturcz. Ide je v doline veľa banských diel a prevádzok. Na východ od Revoly sa ňaba Kremnické údolie, ktorým prechádza z Turčianskej doliny vodovod, spojený s Kremnicou cez Piaru, dedinu ležiacu v borokom údolí. Na ľavej strane Kremnického údolia sa dvíha veľký Dömörsin (Tromník) a Blaufrúzske hory (Krahuľský štít). Medzi nim a tzv. Sýsovými lúkami (Rembzy) sa ňaba na severovýchod zasnívajúca Zverinská dolina. Nad spomenutými lúkami sa dvíha hola a skalnatý horský chrbát. Smerom na juh od zverinského Kremnického údolia sa týčia na oboch stranách podlhovasté a kužeľovité zalesnené pohoria. Medzi nimi je na pravej strane Červený vrch a na ľavej Ostrá hora, dva tipaté vrchy. Pekný výhľad poskytuje na severnej strane s dvíhajúcej vrchol Revoly, ale ešte na väčšie vzdialenosť vodu so skalného vrcholu nad Sýsovými lúkami, odkiaľ možno pozorovať niektorú časť Hrona, ako i pri Banjskej Slavici sa týčiaca Slna spolu s v popredí ňedvojčím sa - školskými hradnými nímami. Kremnica, korenica na južnom úpätí Revoly, sa rozprestiera v údolí medzi východnými a západ. úbočiami Kalvárie a Krahuľského štítu. Na severovýchodnej strane viditeľného mesta sa nachádza hrad, a to na výškach jednotu z východných vrchov, oprený dvojnásobnými múrmi a vežovými bránami. Nachádzame tam nádherný kostol, ktorý je vo vnútri rozdielne štýlmi na dve lode a peknými klenbami a malírkami vyzdobený. Jeho pôvodné gotické stavebné prvky sú zvonku málo badateľné. V letných mesiacoch sa v ňom konajú bohoslužby každý tretí týždeň, v zimných mesiacoch však ani raz. Do stien kostola je zasadených viacero náhrobných kamcov.

A várhegy, melynek két kapuja van, a belváros a külvárosoktól elválasztó s Zejmérand idejében rakott kőtorlófalú csatarközség, melyek már omladoznak, míg a három tornyos és ezermeg kapu még ép karban van. A belvárosnak csak 40 háza van, melyek a tágas hősökös piactól két oldalán épültek. Az első kapu közelében, a nyugati oldalán a ferencesek egyháza és kolostora van, melyet 1653-ban Lippy esztergomi érsek rakata; ezzel éltelenben az 1557-ben épült, 1642 s 1769-ben megújított nagy káth. plebániagyház áll, minden oldalról szabadon, eleven kőrös tornyosai, a alatta sírkövek, a plebániagyház előtt, a piactól közösen, az 1773-ban felléltított, igen sok aljakkal ékesített nagytervez, de újított igérvöl s. hársfákkal szorban áll, odabb mecséres szőlők és a piactól észak felől kőfalak szent szorban van. A piactól keleti oldalán a város városháza áll, ebben a tükörszépítésre is van, s végre a piactól észak felől a pöztörvény. A külvárosok jóval terjedelmesebbek s gyönyörűs kerteikkel környezve; különösen az első külvárosban sok csinos épület állott. Ott van a jezsuiták kolostora, egyháza, a szászoké, de csak a s. egyh. bányatelepek, mind a külvárosokban vannak s a völgyek mentén messzire elterjedtek. Kőrménzbányának 5000 lakosa sincs, kik nagybőrbűzt németek s a bányászokat külön belmi pipákkal és kereskedéseik a foglalkozás, a külvárosok végre elszegényedtek. A földi külvárosban egy feketeszer-gyár, papírmalom és festőgyár van. A bányászok igen keveset nyereséget hajt, sok bányá egészen el van hagyva. A hajdan nagy híressé állt kőrménzi bányák a völgy jobb oldalán vannak, hol a sokféle kőpályaival uradnak, míg a bal oldalán a trachitok és néháy helyen a bazaltok fordultak elő. Aranyon és ezüstön kívül Kőrménzbányán némi rézet, ólomot, vasat, szürk és fehér piskólat találunk; az úgynevezett piactóligazret is. De az évi aranytermelés legfeljebb 2, az ezüstermelés pedig 14 mázsa tesz. Tehát a régi kőrménzi, miszerint Kőrménznek arany, Selmecznek ezüst és Besztercznek réz falai vannak, most már nem áll. Az újabb időben szép gépekkel fölszerelt püvverzetben most rendszeren csak réz és ezüst piznakot vezet ki.

Kőrménzbánya s a szomszéd Turczai megyében levő Sztraba állomás már 770-ben alapították, és pedig beköltözött thuringiaiak által. Anyai bizonyos, hogy Kőrménz már Kálmán idét a bányaművelés szépen virágzott. I. Károly 1234-ben levélvel szét terjedelmű földet adományozta a városnak. A mongolok 1241-ben e hegyes vidéket is elpusztították, de Kőrménzbányát, úgy regélik, a várban tartott pártia kiálhálta megmenet.

- 1) Farkas közt Panny Máriá, stójaci do roku 1880 na kremnickom námestí, bal určité postavený skóre ako v roku 1557, stál už v zstredoveku. Barokizovaný bol v rokoch 1731 – 1735 a 1757 – 1767. →→→
- 2) Opfť sa to opakový viacere mylné údaje o dejinách Kremnice pred rokom 1738. →→→

Opis uhorských a sedmohradských banských miest z roku 1862

V roku 1862 vyšlo v Lipsku zaujímavé dielo Bernharda von Cotta o uhorských a sedmohradských banských mestách (Ungarische und Siebenbürgische Bergorte). Práca má prevažne geologický charakter a opisuje sa niham i Kremnica. Medzi ilustráciami sa nachádza aj pomerne známa veduta Kremnice, ktorú autorom je Heinrich von Jossa.

KREMINTZ

Kremnitz oder Kőrménzbánya liegt etwa vier Meilen nördlich von Schemnitz, in einem tiefen Thale zwischen Grünstein- und Trachtybergen. Der Grünstein, welcher hauptsächlich die unteren Regionen einnimmt, und von höherem Trachtybergen überragt wird, ist wie bei Schemnitz sogenannter Trachtygrünstein, den man neuerlich auch Timau genannt hat, ein Gemenge aus Oligolith, Labrador und einer besondern Hornblende. Merkwürdigerweise

Nekedy prisťavili vpredu ka kostolu veľkú strižnú vežu s hodinami a obozdovú. Vedľa kostola je popri hradiachových múroch umiestnených viacero stavieb, ktorých strechy sú veľmi hrubé. K hradu, ktorý má dve brány, sa pripája hlavné múry, ktoré oddávajú vnútorné mesto od predmestia a boli postavené v časoch kráľa Zigmunda. Hradu sú už rozpadnuté, tri vežové brány so znakmi si ešte v neporušenom stave. Vo vnútorom meste je iba 40 domov, ktoré postavili na dvoch stranách rozsiahleho podlhovastého námestia. V blízkosti Dolnej brány na západnej strane námestia je fratrčiansky kostolok a kláštor, postavený v roku 1653 ostrohmým archiepkopom Lipppom. Oproti nim stojí veľký farský kanonický kostol, postavený v roku 1557 a obnovený v rokoch 1642 a 1769. (1) Po stranách námestia pristávajú so dve veže, ktoré a pod nim kryta. Pred farským kostolom stojí v srtrede námestia - v roku 1773 postavená - veľkolepá nádherná trojčiasť socha (spĺ, vyzdružujúca si však už nemu. Dalej je tam baňazovňa fontána a na severnej strane námestia má „svätú sochu. Na východnej strane námestia stojí starobýly Mestský dom, v ktorom je aj spornífa. Napokon na severnej strane námestia je mincovňa. Predmestia sú oveľa rozsiahlejšie a umiestnené v prostredí erových zrážok. Zvlád' v dolnom predmestí nájdeme veľak pekných stavieb. Tam je aj malý evanjelický kostol. Zariadená na dvere a premyšľavé vrate a ostnaté bránky prevádzky sú všetky v predmestí a ľahšie sa dáleko od ňo. Kremnica má menej ako 5000 obyvateľov, ktorí sú v veľkej časti Nemci. Odom baníctva sa zaoberajú i rôznymi remeslami a obchodom. Ale veruka schudobneli. V hornom predmestí je kamenová fabrika, mlyna na papier a fabrika na výrobu farby. Baníctvo prišla veľmi málo síce. Niektoré baše sú celkom opustené. Keďby chýbali kremnické baše na nachádzajú na pravej strane od údolia, kde prevládajú diabasové (zelenekamenné) útvary. Naproti tomu na ľavej strane sa vyskytujú trachyty a na niekoľkých miestach čadiče. Okrem zlata a striebra sa v Kremnici nachádzajú ešte trocha meď, olovo, železo, a bieleho „gültkohl“ (?), ako i takzvané tygry rády. Avšak nemá produkcia z ľahby zlata je iba 2 a z ľahby striebra 14 metrických centov. Skratka stráž prištie otom, že v Kremnici sú zlaté, v Slavici strieborné a v Bystrici meďenné steny, už teraz opúšťa. V novích časoch pekný strojní vybavený mincovňa, ktorá je v súčasnosti prázdná iba meďenú a striebornú mincu.

Kremnica a v susednej Turčianskej stolici ležiaca Štruba zasobli údaje už v roku 770. Obe lokality boli osídlené Duryňcami. Toľko je isté, že v Kremnici v Kolumbových časoch pekné prekvitalo baníctvo. Kari I. udelil mestu výsadnú listinu a daroval rozsiahle pohoré v roku 1328. Mongoli zpusťovali v roku 1241 aj oboje oblasti krajiny, ale Kremnica, ako rozpráva povest, zachránila krik na hrade chovajúcich pávor. (2)

KREMNICIA

Kremnitz alebo Kőrménzbánya leží asi štyri míle na sever od Banský Slavice, v hlbokom údolí z diaľbavých (zelenekamenných) a trachytových horách. Diabas, ktorý zabera predovšetkým dolnú časť oblasti, a ktorý prevažujúco vyššie položené trachytové vrchy, tie tak ako tr. trachytový diabas, vyskytujúci sa pri Banjskej Slavici, je najnovšie označuje aj ako timazi, zložený z oligolitu, labradoru a zvláštneho druhu horny. Napodiv

Ludwig Rohbock, Veduta Kremnice, 1856

wiederholt sich dasselbe Gestein als Nebengestein der Gänge auch bei Nagyhánya, Felsőhánya, Kapnik und Nagysza.

Die Bergstadt, welche etwa 4500 Einwohner zählt, enthält fünf Kirchen, ein Schloss, eine Münze, Hüttenwerke, Vitriolsiederei, Papiermühle und Steingutfabrik. Die Hauptnahrungszweig bildet jedoch der Bergbau, welcher hier ungeheures reichthum an Eisen und Kupfer liefert. Wer kann nicht die schönen kremitzer Dukaten? Sie wurden nicht nur in Kremnitz geprägt, sondern ihr edles Metall auch an Ort und Stelle gewonnen.

Man beutet hier nur einen Hauptgang, dieser erreicht aber die ungeheure Mächtigkeit von 30 – 90 Faden, ist auf eine Länge von ziemlich 1800 Klaftern bekannt und verzweigt sich mehrfach. Er durchsetzt Grünstein, und seine Ausfüllung besteht vorherrschend aus mehr oder weniger zerstücktem Thonstein. Dieses Därsche sind ziemlich unregelmäßig, und besonders mit Quarz gemengt, die Erze vertheilt, welche hauptsächlich aus goldhaltigem Schwefelkies, gediegenem Gold und einigen Silbererzen bestehen. Ueberhaupt kennt man aus diesem Gänge folgende Mineralien: Quarz, Braunspar, Bitterstein, Kalkspat, Schwefelspar, Gyps, Manganspar, Chalcodent, Eisenkies, Markasit, gediegenes Gold, Bleiglanz, Blende, Antimonerglanz, Rothglitzer, Silberglanz, Melanglanz, Kupferkies, Fahlerz, Zinnorber, Eisenglanz, Antimonblende, Antimonerz, Stibit, Erzmalz und Eisenrotz. Die goldhaltigen Erze haben zum Theil auch den beschriebenen Grünstein impregniert.

Zu den besonderen Sehenswürdigkeiten von Kremnitz gehört eine alte bergmännische Wasserleitung. Ueberragen liegt der Ort noch mehr von Welzkeher der Eisenbahnen entfernt als Schenitz, nördlich von der Gran. Seine Bevölkerung ist vorherrschend slowakisch.

Pre Kremnicu ťažký rok 1879

3. januára 1880 uverejnilo slovenské Národné noviny krátku správu o Kremnici. Rok 1879 nebola pre mesto zvlášť radosť. Článok informuje o ťažkej situácii, do ktorej sa Kremnica dostala v dôsledku hospodárskych ťažkostí. V nasledujúcom roku (1880) mesto najmä vďaka vyhláseniu stavby úpor so železnicou o ľahšie, a tak mohlo dôjsť k postupnému zlepšeniu pomorov.

Kremnica, koncom decembra. O mikrom a chladnom lete, o neirodzoch, o zemakových nehozhoch, o vysokých danoch, ziskoch ziaroboch, o poraneníach zraneníach, o putovaní kapce, o sufficite na deficite sa už toľko na vie strany hľad – ako Rákocibo nóta. Ten žlovek a či minuter, zoby tomu odpomáť mal, musel by byť ozaj finančný nástrum benzomim. Mohli sme už k tomu privityknúť, čas sme mali doť. Nuž ale to tak byva, i naši rodáci reventovali na priľutnosť, chválili predchodcu, a my robíme tiež tak, a náde deti to iste robíť budú, jestli že jich mať budeme, totižto deti a bieda.

Nad tým všetkým ale nenádhne pokračuje čas k dennému poriadku. Tým istým spôsobom a poradkom dola a prekvapila nás vlnná zima, tak že sa od 21. nov. sankoval' mómbe, a zima trvá neprestajne na žaku dreva, ktoré sa teraz ozaj v olezných rozmeroch dováža.

Ritierkošť a či kritike vyvítkovanie sa so životom, vládnosť sa i do našeho mesta. Behom tohoto roku sa pisi „vyfukli“ a síce vykonalí to traja pomocou konopí a remeňa, dvaja puťným prachom. Učini to z počtu obyvateľstva 1 ¼ per mille, čo je veľa, a tým viac prekvapuje, že náš ľud tu tichý, pokojný, pobozný atpráve zvalka pri zemakoch a kyseľ polievke rád je.

Lesný proces medzi mestom a erárom prichodi ku vefarónim koncu. Nad týmto lesným hádaním vyrieto už viac stromových pokolení telise sa svojmu bytiu, aby sa tak spínilo známo to porokadlo „inter dno iligano terius gaudet.“ („Kde sa dvaja hádajú, tretí vyhráva.“ – pozn. DK).

Ešte Ván sledjem jednu povážnu vec. Domy sa nám pukajú, ale nie od smiechu ale nozaj. Po tieto dni pohadali,

vykytje sa tato homina ako spriedovní hominu i v žilách pri Vreji Bari, Felsőhánya, Kapnik a Nagysza v Sedmohradku.

V tomto bankom teme, ktoré má asi 4500 obyvateľov, je päť kostolov, zámok, mincovňa, huty, závod na výrobu vitriolu, mlyn na papier a kamenovitá fabrika. Hlavným zdrojom obživy je však baníctvo, ktoré tu bude približne rovnako staré ako v Banskej Štiavnici. Kto by nepoznal kránie kremnické dukáty? V Kremnici neboli len razené, ale sa tu získaval aj druhý kov na ich výrobu.

Je tu iba jedna hlavná žila, tá však má obrovskú mocnosť od 30 do 90 mdp. Je známe, že má značnú dĺžku 1800 stáh a viackrát sa rezeťvuje. Tvorená je diabasom, ktorého výplň pozostáva prevažne z viac alebo menej rozložených častí težio horniny. Medzi nimi sa nachádzajú pomerne nepravdivé nariadenia, a prevažne z kremeľu zmeľané, rudy, ktoré sa skladajú hlavne z pyritu obsahujúcich zlato, čisté zlato a niektoré striebrom rudy. Dovedna sú z náme z tejto žily nasledujúce minerály: kremeľ, dolomit, magnezit, kalcit, baryt, sídrcve, rodechorské, chalcodent, pyrit, markazit, čisté zlato, galenit, sfalerit, antimonit, pyrrargirit, argenit, steafnit, chalkopyrit, tetradrit, cinabarit, hematit, antimonový sfalerit, antimonový oker, antimonit, epsonit a melanerit. Pyrit obsahujúce zlato sú často impregnované o okolitým diabasom.

K zvláštnym pozoruhodnostiam Kremnice patri starý banký vodovod. Ink leží toto miesto severne od Hóna, ešte viac vzdialené od železničného spojenia ako Banská Štiavnica. Jeho obyvateľstvo je prevažne slovanské.

B. Kozák, Z Kremnice (Horná ulica), 1935

Heinrich von Jossa, Veduta Kremnice, 1862

Lovecký roh

výletné miesto vo Zvolenskej doline v Kremnici

Lovecký roh (nem. Jägerhorn, maď. Vadászkiirt), pohľadnica zo začiatku 20. storočia

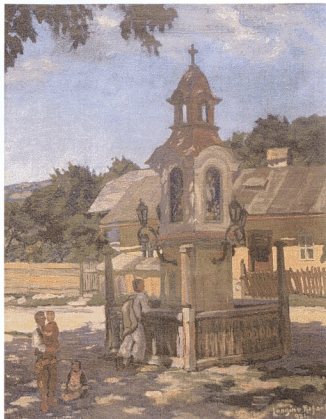
Výletné vilky pod Loveckým rohom vo Zvolenskej doline, pohľadnica zo začiatku 20. storočia

Zaujímavé pohľady

Viktor Hermély, Cirkus v Kremnici (parkovisko Jeleň), okolo 1955

Gejza Angyal, Trojičný stĺp v Kremnici, 1955, v pozadí sú meštianske domy na námestí, stĺp bol v tom čase, tak ako v nedávnej minulosti, kvôli oprave zahalený lešením

Rafael Longino, Kaplnka vo Zvolenskej doline, 1921

Gejza Angyal, Snímanie z križa (v posadi je kremnický Mestský hrad), 1939
Gejza Angyal, Autor pri portrétovaní matky, 1912

Kremnický rumaj

ročník 5, číslo 1, január 2006

© vydáva občianske združenie SOS Kremnica, ktoré je dobrovoľnou neziskovou organizáciou venujúcou sa histórii a pamiatkam mesta Kremnice a jeho škola, IČO: 37823071. ES adresa združenia a redakcie: Štefánikovo nám. 11/21, 967 01 Kremnica, Slovensko, tel.: 045/6780317, 0915 824518, e-mail: daniel.kisnicko@yahoo.com, stránka: www.kremnica.sk, sč šéfredaktor: Daniel Kisnicko, registračné číslo časopisu: OČ SR OMT 3/2002, vychádza 2x ročne, náklad tohto čísla je 150 ks, cena 100 SK, na vydávanie časopisu sa vzťahujú ustanovenia autorského práva, legálne šírenie informácií uvedených v časopise sa odporúča! Ak máte záujem finančne prispieť na ďalšie čísla časopisu, môžete tak urobiť na adrese redakcie alebo v miestnom kremnickom medzibráti, kde sa nachádza pobočka VOB - číslo nášho účtu je 1481324881/0090. V časopise sú reprodukovanosť pohľadnice a fotografie zo zbierky združenia SOS Kremnica a pohľadnice a diela z fondu umenia NBS - Múzea minci a medaili v Kremnici, múzeu ďakujeme za možnosť ich použitia. Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

ISSN 1336-8133

Libay, Časť západnej strany kremnického námestia, pohľad zo západnej strany, 1913

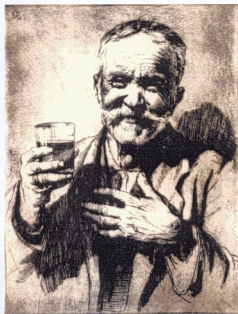
ISSN 1336-8133

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva občianske združenie SOS Kremnica

ročník 5, číslo 1
január 2006, Kremnica
100 Sk

Na zdravie! Všetko najlepšie do roku 2006!
Prosit! Alles Gute im Neuen Jahr 2006!
Gejza Angyal, Píjan (Der Söffler), pol. 20. stor.

rumaj

malý nezbedný krikľuň, ktorý túži vedieť o dejinách Kremnice viac a viac
kleiner ausgelassener, unbequemer Krakeeler, der Sehnsucht nach der Kremnitzer Geschichte hat